

IBDIS
VASILE SOARE

We know
books

DORU CONSTANTIN TOCILĂ

AIRBORNE!

Despre o poveste neromanțată
a istoriei trupelor de parașutiști

*Ediția a II-a
revăzută și adăugită*

EDITURA MILITARĂ
BUCUREȘTI, 2024

PREFAȚĂ	11
INTRODUCERE	
O SCURTĂ INCURSIUNE ÎN INTRIGA ȘI DESIGNUL „POVEȘTII”	17
CAPITOLUL 1	
PRIMELE FORȚE ȘI OPERAȚII AEROPURTATE.....	27
1.1. De la anticii hopliți la trupele de asalt	27
1.2. „Ornitoptere” și oameni care coboară din cer	39
CAPITOLUL 2	
APARIȚIA TRUPELOR DE PARAȘUTIȘTI: O POVESTE CU IZ ROMANTIC.....	43
2.1. Precursorii.....	43
2.2. „Valul” sovietic. Tuhacevski: teoreticianul.....	44
2.3. Germania. Kurt Student: practicantul	49
2.4. Pe urmele Germaniei: Marea Britanie și S.U.A.....	55
2.4.1. Marea Britanie	55
2.4.2. Statele Unite ale Americii	58
2.5. Celelalte țări ale Aliaților	61
2.5.1. Polonia	61
2.5.2. Franța	64
2.5.3. Iugoslavia	66
2.5.4. Belgia	68
2.5.5. Norvegia	70
2.5.6. Cehoslovacia.....	71
2.5.7. Grecia	73
2.6. Celelalte țări ale Axei	74
2.6.1. Italia: „deschizătorul de drumuri”	74
2.6.2. Japonia	82
2.6.3. Ungaria	84
2.6.4. România	89
2.6.5. Bulgaria.....	97

2.6.6. <i>Croatia</i>	99
2.6.7. <i>Slovacia</i>	101
2.6.8. <i>Ucraina</i>	103

CAPITOLUL 3

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL: ATUNCI A ÎNCEPUT LEGENDA	105
3.1. „Lecția” de germană	105
3.1.1. <i>Scandinavia: „spectacolul” aeropurtat poate să înceapă!</i>	106
3.1.2. <i>„Fall Gelb”: un pariu câștigat</i>	110
3.1.3. <i>Creta: o victorie „à la Phyrrus”</i>	119
3.1.4. <i>„Fallschirmjägers”: prezenți pe toate fronturile</i>	126
3.1.5. <i>Retragerea și ultimele lupte</i>	131
3.2. Operațiile desantului aerian sovietic: între eșecul unei arme și prăbușirea unui mit	133
3.2.1. <i>Începuturi „timide”</i>	133
3.2.2. <i>Operația Viazma-Smolensk</i>	135
3.2.3. <i>Operația Dniepr</i>	139
3.3. Principalele operații aeropurtate aliate din Europa	141
3.3.1. <i>„Trambulina” africană din sudul Mediteranei: Operația Torch</i>	141
3.3.2. <i>Operația Husky: Debarcarea din Sicilia</i>	142
3.3.3. <i>Operația Avalanche: Debarcarea din Golful Salerno</i>	147
3.3.5. <i>Operația Anvil-Dragoon: o operație aeropurtată inutilă?</i>	152
3.3.6. <i>Operația Market-Garden: un pod mult „prea îndepărtat”</i>	154
3.3.7. <i>Contraofensiva din Ardeni: Airborne vs. Jagtiger</i>	158
3.3.8. <i>Operația „Varsity”</i>	160
3.3.9. <i>Operația „Keystone-Amherst”</i>	161
3.4. Pe frontul din Pacific	163
3.4.1. <i>„Avântul” Japoniei: Manado, Palembang, Timor</i>	163
3.4.2. <i>Riposta aliată: Filipine, Noua-Guinee, Birmania</i>	168
3.5. În loc de concluzii: este divizia aeropurtată o structură de „mare lux”?!	179

CAPITOLUL 4

TRUPELE AEROPURTATE ÎN PERIOADA POSTBELICĂ	185
4.1. Principalele operații aeropurtate	185
4.1.1. <i>Războiul din Indochina (1945-1954)</i>	185
4.1.2. <i>Războiul din Coreea (1950-1954)</i>	192
4.1.3. <i>Al doilea război arabo-israelian (1956)</i>	196
4.1.4. <i>Criza Suezului (1956)</i>	201
4.2. Aeromobilitatea – noua „regină” a câmpului de luptă modern	205
4.2.1. <i>Războiul din Algeria (1954-1962)</i>	210
4.2.2. <i>Războiul din Vietnam (1965-1975)</i>	213
4.2.3. <i>Războaiele arabo-israeliene (1967; 1973)</i>	216
4.3. Parașutismul militar românesc postbelic: o istorie „în pași de dans”	220
4.3.1. <i>Renașterea și dezvoltarea: anii '50-'70, „Baștaniștii”</i>	221
4.3.2. <i>Schimbări doctrinare: anii '80, „pași adăugați”</i>	223

4.3.3. Noi orizonturi: anii '90, „strălucirea”	224
4.3.4. Alte provocări: „schimbări de ritm” la începutul secolului XXI	225

CAPITOLUL 5

STRATEGIA OPERAȚIILOR AEROPURTATE

ÎN „CONFLICTELE DE MICĂ INTENSITATE”	229
5.1. „Intervențiile limitate” ale puterilor coloniale europene	235
5.1.1. Intervențiile Belgiei în Congo (1960-1964)	236
5.1.2. Parașutiștii britanici: „polițiștii” Commonwealth-ului	236
5.1.3. Legionarii francezi la Kolwezi (1978)	239
5.1.4. Războiul din Malvine (1982).....	239
5.2. Raiduri strategice	243
5.2.1. Raidurile S.U.A. în America Centrală (1958-1990).....	243
5.2.2. Raidul contraterorist de la Entebbe, Uganda (1976).....	247
5.3. „Intervențiile limitate” ale Uniunii Sovietice în Europa și Asia	251
5.3.1. Operația Dunărea: invazia Cehoslovaciei (1968)	251
5.3.2. Războiul sovieto-afgan (1979-1989)	254

CAPITOLUL 6

„EXPERIENȚA” AFGANĂ: PARAȘUTIȘTII ÎNTR-UN „RĂZBOI ALTFEL”	259
6.1. De la „letal” la „non-letal”: parașutiștii într-o abordare operațională „delicată”	263
6.2. De la contrainsurgență la asistența forțelor de securitate afgane: parașutiștii într-o nouă „provocare” operațională.....	291
6.3. „Beretele bordo din 495” în zonele „fierbinți” din Zabul și Kandahar.....	296

CRITICI, DISCUȚII ȘI CONCLUZII

MAI SUNT UTILE FORȚELE AEROPURTATE CONVENȚIONALE?	305
--	------------

ANEXE	321
Anexa A. MIC GLOSAR DE TERMENI, ACRONIME ȘI ABREVIERI SPECIFICE.....	322
Anexa B. SCHEME GRAFICE ALE PLANURILOR DE OPERAȚII (CAMPANIE)....	328
Anexa B.1.....	329
Anexa B.2.....	330
Anexa B.3.....	331
Anexa C. ORGANIGrame GENERALE ALE STRUCTURILOR DE FORȚE	332
Anexa C.1.	333
Anexa C.2.	334
Anexa C.3.	335
Anexa C.4.	336
Anexa C.5.	337
Anexa C.6.	338

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	339
SURSELE PLANȘELOR ȘI CREDITE FOTO	351

PRIMELE FORȚE ȘI OPERAȚII AEROPURTATE

Asociate adesea, la nivel teoretic și metodologic, raportului dintre general și particular, mobilitatea și stabilitatea, privite ca dezvoltare și flexibilitate sau, din contră, ca tradiție și imobilism, au influențat hotărâtor modul de pregătire și ducere a acțiunilor militare de-a lungul întregii istorii a omenirii. Deși manevra reprezintă ceva mai mult decât o simplă „deplasare organizată și rapidă a unor trupe pentru a-l lovi prin surprindere pe adversar”¹, trebuie recunoscut că, mult timp, ideea deplasării rapide și prin surprindere a unor importante grupări de forțe, la locul și momentele dorite, a fost asimilată însăși ideii de manevră. Aceasta, deoarece orice progres înregistrat de-a lungul timpului în domeniul sporirii vitezei de deplasare și a posibilităților de transport al trupelor la distanțe cât mai mari a atras modificări sensibile sau chiar revoluționări ale tacticilor și strategiilor de ducere a acțiunilor de luptă. Pe parcursul istoriei însă, toate aceste revoluționări vor rămâne strâns legate de treapta la care ajunseseră, în momentele respective, producția de bunuri, mijloacele de transport și comunicațiile.

1.1. De la anticii hopliți la trupele de asalt

Oricât de simpliste ar părea acum schemele marilor bătălii din Antichitate, ele au demonstrat, în aproape toate cazurile, preocuparea constantă a comandanților de oști de a-și pune trupele în poziții de avantaj prin executarea manevrei și a unei game diversificate de procedee de luptă dinamice, prin care să se realizeze surprinderea adversarului și dejucarea planurilor sale inițiale. În Grecia antică, *hopliții* (aprox. 800 î.Hr.) au fost considerați drept unii dintre primii soldați „moderni” ai epocii. Întregul echipament de luptă cântărea mai bine de 35 kg, de unde și denumirea luptătorilor (de la grecescul *haplo*, echipament). Ei erau grupați în *falange* (de la grecescul *phalanx*, tăvălug) și nu puteau alege nicio altă posibilitate de manevră, în afara deplasării spre adversar (spre înainte). În prima linie a falangei se aflau luptătorii experimentați, în cea de-a doua tinerii, iar în cea de-a treia veteranii, care îi îmbărbătau pe cei tineri și îi „impulsionau”, la nevoie, inclusiv cu vârful sabiei. Lupta se dădea după reguli su-

¹ ****Dicționarul explicativ al limbii române*, Ed. Academiei, București, 1984, p. 520.

pravegheate, iar prima breșă în dispozitivul uneia dintre părți însemna automat și înfrângerea acesteia. Stilul de luptă era mai întotdeauna unul rapid și decisiv, din considerente nu tocmai militare: pe de-o parte, pentru că trebuia să li se dea luptătorilor posibilitatea de a se reîntoarce cât mai repede la ocupațiile lor de bază (agricultura), iar, pe de altă parte, din cauza eforturilor deosebite pe care trebuiau să le depună sub povara greutății echipamentului de luptă și a căldurii verilor elene. În celebra bătălie de la Marathon (490 î.Hr.), armatele persane au rămas uluite văzându-se atacate, în pas alergător, de la mai bine de 1,5 km, de armata ateniană condusă de Miltiade. Deși părea sinucidere curată, „tăvălugul” grecesc a funcționat ireproșabil, contribuind în mod decisiv la obținerea unei victorii strălucite, în ciuda superiorității numerice a adversarului.

Împăratul Filip al Macedoniei a integrat în armata sa corpurile cavaleriei nobile și ale arcașilor „barbari”. Elementul central l-a constituit, în continuare, falanga, căreia a încercat să-i potențeze forța de izbire prin micșorarea scutului și lungirea sulii luptătorilor (de la 2,5 la 4 m). În bătălia de la Cheronea (338 î.Hr.), falanga macedoneană s-a impus definitiv în fața celei grecești, alcătuită din luptători atenieni și tebani. Un succes care nu a fost repetat mai târziu când, în bătălia de la Cynoscephales (197 î.Hr.), legiunile romane au zdrobit greoaia falangă macedoneană prin utilizarea unei alte tactici: 3.000 de luptători romani au atacat spatele falangei și spațiile descoperite, dând peste cap un dispozitiv de luptă ce fusese pregătit pentru un alt tip de confruntare. Succesul formațiilor de luptă romane, o „masă de manevră” excelent echipată și antrenată, a fost total. Dezastrul falangei macedonene (peste 8.000 de morți și 5.000 de prizonieri) a consfințit nu numai apusul fostului imperiu al lui Alexandru cel Mare, ci și apariția unei noi tactici de luptă.

Manipula, element de bază al dispozitivului de luptă al legiunii romane, s-a dovedit nu numai o formație de luptă redutabilă prin forța combativă și mobilitate, ci și una deosebit de manevrieră, prin posibilitatea deplasării luptătorilor săi dintr-un loc în altul, în funcție de nevoile luptei. Pentru o lungă perioadă de timp armatele romane s-au dovedit a fi însăși expresia perfecțiunii în arta ducerii războaielor. Redutabile în războaiele purtate contra unor armate de factură similară, ele au fost mai puțin eficiente când au fost obligate să lupte în condițiile atipice impuse de neamurile barbare sau de triburile migratoare ce începuseră să amenințe imperiul. În anul 9 d.Hr., împăratul Octavian a proiectat o expediție în țările barbare de la miazănoapte, unde locuiau teutonii. Generalul său, Varus, și o întreagă legiune, în imposibilitatea de a ataca după regulile știute, au fost uciși în pădurea Teutoburger, iar de atunci romanii au devenit tot mai precauți în a accepta lupta în alte condiții decât cele alese de ei înșiși. În cursul veacului întâi după Hristos, statul roman era, în aparență, un minunat edificiu politic, iar imperiul lui Alexandru cel Mare nu mai reprezenta decât una din provinciile sale. Împărații romani din secolele al III-lea și al IV-lea au fost doar „împărați de cazarmă”, militari de meserie care s-au menținut la putere numai datorită gărzilor de corp, așa-numiții *pretorieni*. Ei ajungeau la tron asasinându-și

predecesorul, pentru a fi uciși, la rândul lor, de îndată ce un alt pretendent devenea destul de bogat ca să poată plăti o nouă revoltă a pretorienilor. În acest timp, barbarii începuseră să amenințe nu numai granițele, ci chiar existența imperiului. Deoarece nu mai dispunea de o armată care să-i poată opri, Roma a fost obligată să angajeze mercenari barbari. Adeseori s-a întâmplat ca aceștia să fie din același neam cu dușmanul din fața lor și, în consecință, nu erau de nădejde în luptă. Deposedate de ceea ce reprezentase cândva esența tăriei și mândriei lor, disciplina militară, bravele legiuni romane au lăsat loc treptat noilor armate ale hoardelor migratoare și tacticilor utilizate de acestea. Chiar dacă metodele de ducere a luptei utilizate de armatele barbare nu erau deosebit de elaborate, ele excelau prin rapiditate și manevrabilitate. Atacul prin surprindere, retragerile false, capcanele și ambuscadele de mari proporții, incursiunile nocturne și hărțuirea continuă a inamicului, raidurile pe direcții secundare erau executate, în egală măsură, atât de cavaleria ușoară, cât și de pedestrime. Trupele destinate îndeplinirii acestor misiuni erau desemnate ad-hoc, în funcție de forțele aflate la dispoziție sau de evoluția confruntărilor, fără a beneficia de o dotare particularizată în comparație cu aceea a corpului din care proveneau.

Organizarea, înzestrarea și tacticile de luptă ale *armatelor feudale* nu au adus prea multe schimbări în domeniu. Mai mult chiar, promovarea extinsă a cavaleriei grele, în armură, a sporit imobilismul acțiunilor militare, generând în plus o nescuzabilă stagnare a imaginației în domeniul artei militare. Normanzilor și urmașilor acestora le sunt recunoscute totuși unele merite certe în evoluția artei militare prin aplicarea unor procedee tactice și strategice mai eficace, situate dincolo de tiparele rigide ale confruntărilor cavaleriești ale epocii: ei au recurs adesea la replieri false, au executat acte de diversiune, au aplicat lovituri în spatele adversarului, dezorganizându-i dispozitivul de luptă, sau i-au atacat bazele de aprovizionare. Cu toate acestea, strategia armatelor de cavaleri ai Evului Mediu, care dispuneau de efective reduse, greu de ținut sub arme din cauza dificultăților de aprovizionare și de plată, era defensivă, în timp ce doar tactica lor era una ofensivă. Războaiele feudale s-au întins pe perioade lungi (exemplul tipic, „Războiul de 100 de ani”), în schimb campaniile militare au fost de durată foarte scurtă. Primele formațiuni „speciale” ale vremii nu au fost deosebite prin natura tacticilor adoptate, ci mai degrabă prin aceea a armamentului. Cunoscută de chinezi cu o mie de ani înainte, arbaleta a reapărut în Occident către sfârșitul secolului al XI-lea, dar a fost considerată o armă perfidă, diabolică, prea ucigătoare și nedemnă de un luptător creștin². Veritabile corpuri „de elită”, companiile de arbaletieri erau foarte căutate de monarhii francezi, germani, englezi sau de Liga Lombardă, deoarece arbaleta putea ucide, printr-un tir mai precis decât cel al arcului, chiar și un călăreț în armură, până la distanța de 200 m. Acest fapt a atras de altfel interzicerea folosirii arbaletei în războaiele dintre creștini. Conciliul din Lateran s-a pronunțat în acest sens încă din 1139, dar, peste exact 100 de ani, însuși Papa Grigorie al IX-lea și-a angajat prima formațiune de luptători înzestrați cu această veritabilă

² Ovidiu Drîmbă, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 5, Ed. Saeculum I.O., București, 1998, p. 291.

„armă a diavolului”. Manevrarea arbaletelor era însă prea lentă: în timpul cât un arcaș trăgea 10-15 săgeți, arbaletierul putea lansa doar două-trei. În timpul războiului de 100 de ani, în bătălia de la Crécy (1346), arcașii englezi au administrat o lecție usturătoare arbaletierilor genovezi și cavaleriei grele franceze, bine echipată și înarmată, dar insuficient de mobilă și de protejată împotriva unei infanterii care a știut să-și pună în valoare mobilitatea. Ca urmare, cavalerii francezi și-au revizuit structural organizarea, înzestrarea și tactica de luptă, rămânând însă tributari concepției generale a epocii. Cămașa de zale a fost înlocuită cu platoșa de metal, iar cavaleria a fost transformată în pedestrimă din cauza vulnerabilității cailor, dar și din considerente de pură mândrie: un cavaler pe jos nu putea fugi ca să se salveze și, în consecință, trebuia să rămână pe loc și să lupte³. Cert este că, atâta vreme cât a stat pe loc și a luptat, cavaleria franceză s-a mai bucurat de oarecare succes. Imobilismul era încă prețuit. Atunci când cavaleria a trecut la atac, greutatea în mișcare și vizibilitatea restrânsă au readus-o la ineficiența inițială, cu rezultatele știute.

Cele mai remarcabile elemente de strategie și tactică din perioada Evului Mediu sunt oferite însă nu de Vest, ci de Est, care, prin mongoli, a servit cavalerilor europeni o serie de valoroase lecții de artă militară. Gingis-Han (1167-1227) și-a format o armată a cărei bază era reprezentată de cavaleria ușoară, puțin protejată, dar foarte mobilă și rapidă, ale cărei singure arme erau sabia scurtă și cele două arcuri: unul pentru tirul de precizie, din poziția în picioare, și altul, pentru tragerile de pe cal. Gândirea strategică a lui Gingis-Han a fost superioară nu numai celei a vremii, ci este actuală și astăzi. El nu începea nicio campanie fără o cauză sau un pretext valabil. Odată acțiunea decisă, urma o fază de pregătire minuțioasă, iar operațiile militare erau întotdeauna combinate cu o campanie politică de propagandă desfășurată de emisari care promiteau libertatea credințelor religioase și securitatea tuturor localităților și populațiilor care nu opuneau rezistență. Se spune chiar că, în 1241, înaintea bătăliei de pe râul Sajo împotriva armatelor ungare, comandamentul mongol condus de Subatai cunoaștea mai bine Ungaria și Polonia decât chiar locuitorii acestor țări⁴. Gingis-Han și-a descentralizat manevrele, a evitat bătăliile inutile și a reușit, aproape întotdeauna, să paralizeze capacitatea de reacție a adversarului prin numeroase acțiuni duse în secret și prin surprindere.

Cu toate aceste exemple, Europei îi vor fi necesare încă multe experiențe până la elaborările teoretico-militare de care avea atâta nevoie și pe care doar spiritul Renașterii va reuși, cu adevărat, să le stimuleze. Apariția artileriei și învățămintele Războiului de 100 de ani au dus la creșterea ponderii infanteriei ușoare în detrimentul cavaleriei grele, care și-a pierdut, între timp, o parte din importanță. Primele care au sesizat și au exploatat aceste învățăminte au fost tot armatele din estul continentului, obligate adeseori să suplinească prin mobilitate și surprindere handicapul unor

³ Michael Howard, *Războiul în istoria Europei*, Ed. Sedona, Timișoara, 1997.

⁴ Simion Pitea, Gheorghe Tudor, *Pagini din gândirea militară universală, vol. II, Epoca medievală și începuturile epocii moderne*, Ed. Militară, București, 1985, p. 17.

confruntări cu armate mult mai numeroase și mai bine dotate. Ele și-au dezvoltat atât corpul pedestrimii, cât și pe cel al cavaleriei ușoare și de diversione. Incursiuni și raiduri îndrăznețe în adâncimea dispozitivului adversarului au fost executate cu mult succes și de Ștefan cel Mare (în ținuturile poloneze și în Transilvania), de Vlad Tepeș (în sudul Dunării, împotriva turcilor) sau de Mihai Viteazul (în Transilvania și la sudul Dunării, împotriva turcilor). În tot acest răstimp, în Occident, războiul părea a se duce după cu totul alte reguli. Sfârșitul Războiului de 100 de ani a produs, de ambele părți (franceză și engleză), cea mai mare concentrare de trupe mercenare de până atunci: atât soldați nobili, cât și de condiție joasă în căutare de avere, care nu ezitau să se înroleze în serviciul oricărei autorități capabile să le asigure plata regulată. Războaiele mercenarilor s-au dovedit un ansamblu subtil de atacuri simulate și de acțiuni prin surprindere, cu oameni ținuți în rezervă până la momentul decisiv, cu manevre dar și cu șocuri. Tactica și strategia au ajuns să constituie o anume formă de artă, chiar dacă, spre exemplu, hărțuirea era considerată un tip de luptă prea pretențios, ce trebuia adoptat în mod cu totul excepțional, doar în cazul când era de față un conducător cu experiență și numai dacă erau folosiți mercenari cu soldă dublă, pentru despresurare⁵. Cei mai renumiți și, o vreme, cei mai căutați mercenari din Europa au fost elvețienii, pentru care războiul devenise, din cauza precarității economiei lor, o veritabilă industrie națională. Însă soldații profesioniști nu se duceau la moarte și nu-i duceau la moarte nici pe cei aflați sub comanda lor dacă exista și altă cale prin care puteau să-și primească banii. Astfel, un mod eficient de a încheia cu succes o campanie era prelungirea ei, evitând lupta și trăind din resursele localnicilor, până când adversarul rămânea fără bani, mercenarii lui dezertau și se vedea nevoit să facă pace, așa cum putea. „Dumnezeu să-mi dea 100 de ani de războaie, dar nicio singură zi de bătaie”, afirma celebrul conducător spaniol Pescara⁶. „Marea companie”, o trupă de aproape 10.000 de mercenari din diferite țări, a reușit să se mențină în Franța timp de peste 16 ani, între 1338 și 1354, practicând cu multă dezinvoltură și pe scară largă o serie de „raiduri de protecție prin intimidare”, de fapt veritabile jafuri la drumul mare⁷. Sir John Hawkwood, urmând exemplul „Marii companii”, și preluând o parte din tactica regelui Edward I utilizată pentru înfrângerea gherilelor scoțiene la sfârșitul secolului al XIII-lea, și-a creat propria „companie” (*White Company*). Începând din 1361, a părăsit Franța și s-a îndreptat spre sud, punându-se în slujba principilor italieni. Suveranii în folosul cărora acționau mercenarii i-au tolerat, iar atunci când „dezordinile” le serveau interesele, chiar i-au încurajat, deoarece „antreprenorii” militari (*condottieri*) nu reușiseră să-și transforme eficacitatea militară în putere politică, mulțumindu-se, cel mai adesea, cu obscure roluri de consilieri militari ai liderilor vremii.

În 1444, regele Franței, Carol al VII-lea, a emis o serie de *ordonnances*, prin care un număr de bande mercenare ce mișunau prin țară au fost luate în serviciul regal cu

⁵ *Idem*, apud Johan de Nassau-Siegen, în *Klassiker der Kriegskunst*, Darmstadt, 1960, p. 125-133.

⁶ *Ibid.*, p. 25.

⁷ Michael Howard, *op.cit.*, p. 34.

„angajament permanent” și puse să le împrăstie pe celelalte, prin forță. Nu era vorba de vechea obligație feudală și nici de vreun act oficial contractual, de tip *condotta*. Foștii mercenari deveneau militari profesioniști, plătiți direct de Coroană, conduși de ofițeri numiți de Coroană, ajunși astfel adevărați *officiers*, adică persoane „oficiale”, care locuiau în orașele stabilite de Coroană. Această încercare de „cumintțire” a mercenarilor prin „sedentarizarea” și punerea lor în slujba statului a reprezentat începutul unui proces ce a fost dezvoltat, cu și mai multă hotărâre, de una din excepțiile marcante ce a existat în vestul Europei acelor vremuri: armatele Provinciilor Unite (Olanda și actuala regiune flamandă a Belgiei). Fiind plătite și aprovizionate regulat, armatele puteau fi disciplinate, antrenate și instruite. Cu alte cuvinte, puteau fi transformate în veritabile armate de profesioniști.

Noul tip de război, al *profesioniștilor*, va fi impus conștiinței vremii cu deosebit succes de regele Gustav Adolf care, urcat pe tronul Suediei în 1611, și-a petrecut ultimii douăzeci de ani din viață luptând: mai întâi cu vecinii baltici, apoi cu armatele germane (habsburgice), atunci când începuseră să se extindă spre nord, spre propriile lui posesiuni. În 1631, la Breitenfeld, armatele imperiale habsburgice au suferit o asemenea înfrângere încât întreaga configurație a puterii în Europa a fost modificată⁸. Cei care efectuau serviciul militar prelungit în armata suedeză, atât ofițerii cât și soldații, plătiți, îmbrăcați, înarmați și echipați de Coroană, erau comandați de însuși regele sau de locotenenții săi imediați. Disciplina era strictă, impusă la nevoie de curțile marțiale. Cavaleriei, prin excelență o armă a manevrei și mobilității din acele vremuri, i-au fost modificate componența și tactica de acțiune. Duelurile ecvestre au fost înlocuite cu manevrele de flanc, executate de o trupă perfect disciplinată, precum și cu incursiuni îndrăznețe, purtate pe direcții interioare și urmate de nimicitoare focuri în salve. De fapt, aceasta a fost și tactica pe care cavaleria lui Cromwell a dezvoltat-o în războaiele civile engleze și căreia generalul francez Pierre de Bourcet i-a adăugat noi virtuți, prin constituirea unor detașamente autonome cu mare viteză de mișcare și cu un plus de flexibilitate în manevre (cu totul altele decât structurile greoaie pe care coloniștii francezi le opuseseră englezilor în timpul războiului de șapte ani, în America de Nord și India, în perioada 1756-1763). Mai receptivă la nou, dar aflată sub puternica presiune a lungilor campanii duse împotriva turcilor din sud-estul Europei, Coroana austriacă și-a dat seama de importanța capitală a acestor formațiuni menite să desfășoare hărțuieii la scară redusă, în păduri și sate, la periferia forțelor principale și, uneori, prin surprindere, chiar în interiorul liniilor dușmane. Pentru a-și apăra hotarele, ea a recrutat talente locale de o factură unică din cadrul Imperiului habsburgic (panduri croați, husari maghiari, panduri albanezi), formând o cavalerie ușoară de recunoaștere și raiduri, utilizată cu mult succes de împărăteasa Maria Tereza împotriva armatelor prusace și franceze în timpul războiului de succesiune austriac (1740-1748). Adversarii s-au plâns că aceste trupe ușoare, operând independent, la distanță și pe flancurile corpului de armată imperial, nu erau altceva

⁸ *Ibid.*, p. 70.

decât o adunătură de „hoți și ucigași”. În pofida acestui fapt, toți au fost obligați să depună eforturi considerabile pentru a le contracara⁹.

Deși procesul introducerii armelor de foc în dotarea tuturor armatelor vremii fusese de mult încheiat, manevra de foc era ca și inexistentă, iar mobilitatea trupelor rămăsese un aspect controversat și puternic tributar vechilor dogme cavalerești. Recunoașterea și siguranța erau slabe, iar metodele de luptă în continuare greoaie și deosebit de rigide. În 1745, în bătălia de la Fontenoy, două regimente de gardă, unul francez și altul englez, s-au apropiat unul de altul până la o distanță de 50 m. Ordinul de a deschide focul s-a lăsat mult timp așteptat, pentru că ofițerii care trebuiau să dea comanda, dintr-o politețe absurdă și în virtutea codului de onoare în vigoare, au acordat întâietate celeilalte părți. După îndelungi tergiversări, regimentul englez a deschis focul. Replica nu a mai avut loc pentru că, sub efectul focului din apropiere, regimentul francez a fost aproape dezintegrat (!)¹⁰. Precursorii noii cavalerii manevriere înzestrate cu armament de foc ușor și arme albe, celebrii „cavaleri negri” (*Schwartzreiter*) din timpul războaielor religioase din Germania, au apărut încă din prima jumătate a secolului al XVI-lea. Cu toate acestea, a fost nevoie de aproape încă două secole până când armata prusacă să înceapă să-și recruteze primele batalioane speciale de vânători (*Jägers*). Frederic cel Mare și-a recrutat propriii husari și și-a constituit primele „batalioane libere” (*Freibatalionnen*) împotriva convingerilor sale, deoarece formația sa militară și educația conservatoare l-au împiedicat să vadă în acești luptători altceva decât niște „aventurieri, dezertori și vagabonzi, diferiți de infanteriștii obișnuiți numai prin lipsa a ceea ce face infanteria mai puternică: disciplina”¹¹. Totuși, începând cu această perioadă, arta ducerii războaielor a căpătat o nouă dimensiune. Ideii de bătălie punctuală, decisivă au început să i se substituie, tot mai mult, noțiunile de campanie și de teatru de operații, ce presupuneau existența mai multor zone de angajare și desfășurarea, concomitentă sau succesivă, a mai multor confruntări de mai mică anvergură, purtate inclusiv dincolo de primele linii ale adversarului.

Conceptul de operații în adâncimea dispozitivului adversarului nu a fost urmarea vreunei presupuse revoluții în arta războiului, ci a unor constatări cu mult mai pragmatice: soarta bătăliilor devenise tot mai dependentă de numărul cailor și de ritmul aprovizionării luptătorilor din linia întâi cu praf de pușcă, obuze și muniție de infanterie. Orice disfuncție în desfășurarea ritmică a aprovizionărilor putea avea consecințe dramatice asupra capacității de reacție și de rezistență a trupelor din linia întâi. Obligate, cel mai adesea, să-și sprijine acțiunile de-a lungul liniilor de comunicații și nefind, în sine, trupe cu o capacitate combativă semnificativă, formațiunile logistice nu numai că au reprezentat o pradă ușoară, ci au devenit, în foarte scurt timp, una din țintele predilecte ale noilor formațiuni specializate ale adversarului, ce

⁹ *Ibid.*, pp. 90-91.

¹⁰ Simion Pitea, Ghe. Tudor, *op.cit.*, p. 31.

¹¹ Michael Howard, *op.cit.* p. 91.

începuseră să fie create în multe din armatele europene ale vremii. Ideea unor acțiuni îndrăznețe și dinamice, purtate la mari distanțe de grosul forțelor principale, a prins cu repeziciune și dincolo de Ocean. Una din școlile pentru diversiuni și ambuscade a fost pădurea Americii de Nord, acolo unde trupe britanice, franceze și americane și-au dat seama, deopotrivă, atât de valoarea limitată a tacticii europene obișnuite, cât și de virtuțile noilor operații militare „neobișnuite”. În consecință, în ajunul războaielor revoluționare, diverse formațiuni de infanterie și cavalerie ușoară, adesea îmbrăcate în haine de camuflaj și acționând autonom, au fost constituite în mai toate armatele europene.

Către sfârșitul secolului al XVIII-lea, natura războiului a ajuns extrem de strâns legată de natura societăților care îl purtau. Statul încetase să mai fie considerat „proprietatea” dinastiilor princiare, luând tot mai mult expresia politicii de stat la care masele erau încurajate să participe activ, în numele unor concepte abstracte precum *Libertate*, *Națiune* sau *Revoluție*. Revoluția franceză de la 1789 a lansat, prima, ideea formării armatei de masă, cu corolarul ei care, mai târziu, a constituit baza recrutării tuturor armatelor moderne: obligativitatea serviciului militar pentru toți cetățenii națiunii. La sfârșitul anului 1794, Lazare Carnot, organizatorul armatelor revoluționare franceze, dispunea de peste un milion de oameni sub arme, pe care i-a folosit ca să obțină o superioritate numerică zdrobitoare pe toate câmpurile. „*Gata cu manevrele, gata cu arta militară, numai foc, oțel și patriotism!*”, afirma acesta despre noua strategie a epocii¹². Bătăliile napoleoniene au presupus confruntări ale unor mase de oameni nemaîntâlnite până atunci: aproape 150.000 la Austerlitz, 290.000 la Wagram și peste 500.000 la Leipzig! În plan strategic, a apărut războiul dus până la nimicirea totală a inamicului, aplicându-se principiul *offensive à l'outrance* (*ofensivă până la capăt*). De acum, războaiele nu mai erau moderate sau șovăitoare: inamicul era de fiecare dată atacat cu rapiditate în punctele de importanță strategică și constrâns să lupte în situații nefavorabile, iar atunci când se retrăgea era urmărit fără cruțare. Executarea de atacuri sau de incursiuni împotriva formațiunilor (coloanelor) logistice ale inamicului, ca mijloc de destabilizare a acțiunii trupelor combătante, recomandată de Guibert a reprezentat o practică curentă pentru Napoleon, cu rezultate din cele mai spectaculoase¹³. Peste mai puțin de 50 de ani, în timpul războiului de secesiune (1861-1865), în cadrul unui raid executat în Kentucky, în adâncimea dispozitivului armatei federale, 900 de călăreți și o baterie de artilerie a armatei confederate au pătruns nu mai puțin de 500 km în adâncimea/„spatele” frontului adversarului!¹⁴.

Cu toate acestea, asemenea acțiuni erau considerate, în continuare, doar complementare formelor și acțiunilor de luptă clasice, apreciate, pe mai departe, drept singurele modalități „serioase” prin care se putea duce și câștiga un război. Manevrarea

¹² *Ibid.*, p. 94.

¹³ B.H. Liddell-Hart, *Strategia acțiunilor indirecte*, Ed. Militară, București, 1973, p. 103.

¹⁴ Ion T. Socol, *Raidul*, Ed. Militară, București, 1980, pp. 40-41.

unor corpuri de oaste deosebit de numeroase, care înaintau pe mai multe coloane și se reuneau abia pe câmpul de bătălie, așa cum procedase Napoleon, transformase comanda militară într-o acțiune delicată și dificilă. A fost perioada în care a apărut și s-a format tipul ofițerului de stat-major modern. Războiul devenise, în egală măsură, o chestiune politică și morală, dar și una de „analiză militară”, ce nu mai putea fi executată de ofițeri fără o solidă pregătire teoretică. În timpul și după încheierea războaielor napoleoniene, toate marile puteri beligerante au deschis ori și-au reînființat școli militare pentru educația profesională și pregătirea ofițerilor de stat-major: Anglia – Colegiul Militar Regal, în 1802; Franța – Saint Cyr, în 1808; Prusia – Academia de război, în 1810; Rusia – Academia Militară Imperială, în 1832. Cei mai respectați strategii ai vremii au fost aceia care puneau accent pe clasic, pe continuitatea dintre forma veche de război și cea nouă: generalul prusac von Willisen (*Theorie des grossen Kriegen*, 1840), englezul Edward Bruce Hamley (*Operations of War*, 1866) sau bine cunoscutul Antoine Henri de Jomini (*Précis de l'Art de la Guerre*, 1838). Postulatele acestora se bucurau de o bună primire în conștiințele comandanților militari ai vremii, care s-au întrecut o bună perioadă de timp în a susține principii teoretice desuete și tehnici de angajare din cele mai costisitoare.

Competiția orgoliilor și goana după glorie militară, în cel mai pur stil cavaleresc, aveau să dea, din păcate, multe contraexemple de gândire militară realistă, circumscrise mai degrabă unei istorii a marilor... gafe militare. Pe 25 octombrie 1854, în Războiul Crimeii (Rusia împotriva unei coaliții franco-anglo-turcești), Lordul Raglan, comandantul forțelor britanice, constatând că rușii își abandonaseră tunurile pe înălțimile de la Balaklava, a dat ordin ca acestea să fie capturate, cumva. Din cauza lipsei de claritate a ordinului său scris, dar și a rivalității personale pe care comandantul Brigăzii 17 Ușoară/de cavalerie (lordul Cardigan) o nutrea față de șeful său, manevra aleasă de acesta din urmă a fost pe cât de teatrală și plină de bravadă, pe atât de lipsită de logică și de cel mai elementar respect și prețuire față de viața cavaleriștilor din subordinea sa. Șarjă după șarjă s-au succedat împotriva unei armate ruse care nu era deloc „la odihnă” și care, în plus, beneficia și de avantajul unui teren frământat de-a lungul văii, care oferea excelente poziții de tragere infanteriștilor săi, care au fost surprinși nu atât de insolitul atacului, cât de nesperata ocazie ce li se oferea pe tavă. Brigada britanică a pierdut peste 250 de oameni și toți caii. Cu siguranță că ar fi fost decimată dacă nu ar fi fost despresurată, *in extremis*, de trupele de tiraliori africani ai armatei franceze. Ce s-a întâmplat după aceea nu a mai reprezentat, ca de obicei, treaba militarilor. Primit triumfal la Londra, Lordul Cardigan a fost decorat de regina Victoria. O aură de legendă a însoțit faptele de arme ale „ilustrului” general, iar unitatea și-a schimbat deviza în *Death or Glory (Moarte sau glorie)*, în amintirea șarjei care o făcuse atât de celebră. În fapt, așa după cum avea să se recunoască mai târziu, fusese doar o bravadă stupidă și, în egală măsură, complet inutilă¹⁵.

¹⁵ „L'Événement du Jeudi”, nr. 420, 1992, p. 72 (n.b. - *L'Événement du Jeudi* a fost un săptămânal francez de știri generale și opinie centristă, fondat în 1984 de Jean-François Kahn, și care și-a încetat activitatea în 2001).

Nici Statele Unite ale Americii nu s-au lăsat mai prejos în această competiție a stagnării în planul gândirii tactice, trupele lor guvernamentale continuând să lupte cu indienii după aceleași tehnici de război convenționale, utilizate la începutul confruntărilor cu aceștia. Întrucât se așteptau ca fiecare război dus împotriva indienilor să fie și ultimul, comandanții americani nu au dezvoltat o doctrină adaptată și nici nu au operat schimbări conceptuale care să răspundă stilului indian de ducere a luptei. Așa se face că, în 1876, la Little Bighorn, generalul George Custer și cei 200 de soldați ai lui și-au pierdut viața într-un atac împotriva unei tabere de indieni Sioux, nu ca urmare a vreunei presupuse superiorități numerice a acestora din urmă, ci datorită vanității și setei sale de glorie: generalul, nevrând să rateze o atare ocazie, nu și-a folosit deloc cercetașii, grăbind angajarea, nesocotind astfel complet detaliile dispunerii adversarului și înzestrarea acestuia, aproape în totalitate, cu numeroase arme de foc¹⁶.

În lucrarea sa *Despre război (Vom Kriege, 1832)*, celebrul Carl von Clausewitz s-a preocupat și el de căutarea principiilor strategice fundamentale, fiind interesat, în mod special, de analizarea și explicarea diferențelor dintre noile războaie și cele din *Ancien Régime (vechiul regim)*. Aceste diferențe, percepute la vremea respectivă ca veritabile „afronturi” aduse artei războiului „adevărat”, au fost exact acelea care vor impune ulterior (urmarea inventării motorului cu abur) creșterea spectaculoasă a gradului de mobilitate a trupelor și, implicit, al sporirii caracterului manevrier al acțiunilor militare. Pe uscat, introducerea căilor ferate a eliminat marșurile lungi, uneori de săptămâni întregi, care distrugeau moralul celor mai solide trupe de profesioniști, încă dinainte de bătălia propriu-zisă. Astfel, în 1830, în Anglia, un regiment de infanterie a fost transportat pe distanța de 34 de mile, între Manchester și Liverpool, în două ore, în loc de două-trei zile, cât ar fi durat marșul în mod obișnuit. Revoluția în transporturi de la mijlocul secolului al XIX-lea a creat posibilitatea concentrării unor mari efective de oameni, într-un timp foarte scurt, la mari distanțe de bazele de plecare, fapt ce a permis, spre exemplu, Confederației Germane de Nord, să desfășoare împotriva Franței, în 1870, o armată exact de două ori mai numeroasă decât cea deplasată de Napoleon în Rusia: 1,2 milioane de oameni (!). La Sedan, Franța a fost învinsă, deși tehnologiile sale de război și experiența combativă erau superioare celor ale Germaniei. Franța a fost învinsă pentru că armata și elita sa conducătoare nu ținuseră pasul cu vremea și rataseră schimbările din arta războiului, generate de extraordinara extindere a rețelei feroviare, cu efecte imediate asupra creșterii mobilității trupelor și, implicit, a sporirii numărului de combatanți aduși pe front. Așa se face că, în epoca războaielor națiunilor de la sfârșitul secolului al XIX-lea, securitatea puterilor continentale a ajuns să depindă, într-o manieră hotărâtoare, exclusiv de numărul soldaților mobilizați pe câmpul de luptă. Problemele aprovizionării și dispunerii forțelor au dus la extinderea personalului de comandă și

¹⁶ Robert M. Utley, *Cavalier in Buckskin: George Armstrong Custer and the Western Military Frontier*, Norman, University of Oklahoma Press, 1988, p. 206.

la introducerea, în toate armatele, a ofițerilor de stat-major specializați. Se dovedea, tot mai mult, că războiul nu mai reprezenta doar o chestiune a celor „cu chemare”, ci se transformase într-o chestiune de calcul științific, planificare administrativă și expertiză profesională. În acest context, *Statul Major General* a fost, probabil, una din cele mai importante inovații aduse artei conducerii militare, în secolul al XIX-lea. Cel prusac a fost creat de Scharnost, dar a fost reorganizat în întregime de Moltke, devenit comandantul lui în 1857, pentru ca, după 1871, modelul prusac să fie preluat de majoritatea țărilor europene. Treizeci de ani mai târziu, după experiențele dezastuoase din Africa de Sud (Războiul burilor, 1899-1901) și Cuba, Armata Angliei și cea a S.U.A. vor adopta, și ele, modelul prusac...

Conducătorii militari ai vremii acceptau faptul că orice forță armată care lansează un atac frontal împotriva unor poziții de apărare pregătite din timp trebuie să se aștepte la pierderi importante. Manevrele mari de învăluire, asemenea celor practicate de germani la Sedan, în 1870, erau greu de înfăptuit, întrucât solicitau un număr enorm de soldați. Opinia generală era că armata cu cele mai multe resurse (umane și materiale) urma să se bucure de un avantaj hotărâtor. Între 1871 și 1914, statele-majore ale armatelor vremii s-au luat chiar la întrecere, solicitând tot mai mulți soldați pentru a-și rezolva problemele, astfel încât, la cumpăna dintre secole, societatea europeană ajunsese să fie militarizată într-un grad fără precedent. Războiul nu mai era considerat o problemă care să privească doar clasa conducătoare sau un grup de profesioniști, ci una a întregului popor. Armatele deveniseră o întruchipare a națiunii, iar suveranii insistau asupra rolului lor de lideri naționali, purtând uniforma ori de câte ori se putea, în timp ce paradele, fanfara și ceremonialul militar creau o imagine a națiunii, în care toate clasele se puteau identifica. Națiunea apărea tot mai mult ca element central al devotamentului popular, ea furniza un scop, un ideal și demnitate popoarelor. În consecință, în 1914, masele de oameni chemate la recrutare de politicieni veneau debordând de bucuria dăruirii. Și-au sacrificat viața fără să se plângă de caracterul revolut și extrem de costisitor al strategiilor și tacticilor militare ale vremii: atac după atac, fără a aștepta neapărat un succes tactic semnificativ, singurul scop fiind acela de a face ca resursele inamicului să se consume mai rapid decât cele proprii.

În Primul Război Mondial, luptele pentru cucerirea unor fâșii de teren, de numai câteva sute de metri, durau luni întregi. Până la sfârșitul războiului, pe Frontul de Vest, niciuna din părți nu reușise o înaintare mai mare de 65 km. În februarie 1916, prin atacarea fortăreței Verdun, de o importanță strategică deosebită, germanii voiau să dea Franței „lovitura de grație”. Au murit atunci zeci de mii de soldați germani, fără ca acest deziderat să fie atins. Pe același front, în lupta de pe râul Somme, în cursul atacului britanic, încă din prima zi au murit mai bine de 60.000 de oameni, pierderi care au lăsat aproape fără combatanți corpul expediționar englez¹⁷. Practic,

¹⁷ *** *Primul Război Mondial*, în „Arborele lumii, Enciclopedia Marshall Caverdish”, MC Parworks Ltd., 1995, Marea Britanie (ed. în limba română), nr. 11, p. 242.

luptătorii deveniseră niște simple instrumente prin care părțile beligerante se storceau reciproc de resurse și oameni, iar câmpul de luptă, un imens mecanism de tocat identități și de creat eroi. A fost un război în care națiunile Europei aveau să piardă, la un loc, peste 13 milioane de oameni. În ciuda perfecționării armelor de foc și a artileriei, ajunsă armă decisivă pe câmpul de luptă al mării conflagrații din 1914-1918, mobilitatea crescândă a trupelor nu a fost suficientă pentru creșterea caracterului manevrier al acțiunilor militare. Deși mobilitatea operativ-strategică a sporit odată cu utilizarea transportului auto pentru deplasarea trupelor, mobilitatea tactică rămăsese, în continuare, neschimbată: războiul de poziții împinsese strategiile militare într-o situație de impas.

Apariția tancului nu a adus schimbarea mult dorită, deoarece forma și utilitatea acestor prime autovehicule blindate de luptă fuseseră imaginate doar pentru specificul luptei în tranșee. În mod paradoxal, cea mai spectaculoasă străpungere din Primul Război Mondial, realizată de germani pe Frontul de Vest, în martie 1918, nu a fost urmarea acțiunii tancurilor, ci a infanteriei. Dar nu a unei infanterii obișnuite, ci a *trupelor de asalt*, care de această dată nu au mai acționat în rânduri dense, ci pe echipe, dotate cu mitraliere ușoare, aruncătoare de flăcări și de mine, și având asupra lor atâtea grenade... câte puteau căra! Trupele de asalt ale lui Erich Ludendorff, formate din luptători special instruiți și înarmați, pregătiți să evite punctele tari ale inamicului și să se infiltreze în cele slabe, au impus un nou procedeu de luptă, neconvențional, prin exploatarea complementarității armamentului deservit, dar și a virtuților manevrei, împreună cu o libertate în mișcare mult superioară clasicei infanterii. Cele peste 70 de divizii de atac ale armatei germane, destinate primei linii, cu misiuni diferite de cele ale restului armatei, care aveau numai sarcini defensive, cuprindeau în rândurile lor mii de luptători de asalt, care au operat o importantă breșă în imobilismul gândirii tactice a vremii respective.

Pe atunci războiul aerian se afla abia la începuturile sale, având încă un caracter auxiliar față de cel de uscat, întrucât avioanele se luptau între ele doar pentru libertatea de a-și îndeplini datoria lor de bază, cea de recunoaștere. Pe măsură ce avionul și-a îmbunătățit raza de acțiune, viteza și armamentul, a început să devină evident că rolul aviației putea fi și altul decât acela de observator al artileriei. Aviația putea deveni chiar un înlocuitor al artileriei, și încă la o scară ce ar fi putut face imposibile toate mișcările adversarului, atât pe câmpul de luptă, cât și mai departe, în interiorul liniilor acestuia. Apreciată încă de pe atunci drept o veritabilă „armă a manevrei”, datorită proprietății sale fundamentale, mobilitatea, aviația a devenit dintr-odată cel mai apt mijloc prin care se puteau asigura: lărgirea orizontului cercetării; realizarea în timp scurt a legăturii și aprovizionării trupelor; extinderea manevrei de foc prin posibilitatea executării bombardamentelor aeriene împotriva inamicului; deplasarea (transportul) forțelor în dispozitivul trupelor proprii sau al adversarului. Exact această ultimă perspectivă a creșterii spectaculoase a vitezei de execuție a manevrei, cu ajutorul aviației, independentă de căile de comunicații terestre și pe deplin aptă să